

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКА МАЙБУТНЬОГО

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ СТУДЕНТІВ, АСПРАНТІВ ТА
МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

Випуск 1(17), 2026

Мукачево

УДК 37.01:37.09:159.925:159.942(045)

Бісьмак Н.І.

здобувачка вищої освіти
спеціальність А1 Освітні науки,
другий (магістерський) рівень вищої освіти,
Мукачівський державний університет

Молнар Т.І.

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗЗСО: УПРАВЛІНСЬКИЙ ВИМІР

У статті розглянуто проблему розвитку емоційного інтелекту учасників освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти. Розкрито сутність поняття «емоційний інтелект» та окреслено його складники. Висвітлено значення емоційного інтелекту для забезпечення ефективної професійної діяльності педагогів, успішної соціалізації учнів та формування конструктивної взаємодії з батьківською спільнотою. Особливу увагу приділено управлінському аспекту розвитку емоційного інтелекту, який передбачає створення емоційно безпечного освітнього середовища, впровадження педагогіки партнерства, організацію професійного розвитку педагогів та підтримку їхнього психологічного благополуччя. Зроблено висновок про те, що розвиток емоційного інтелекту є важливим чинником підвищення якості освітнього процесу та ефективності функціонування сучасного закладу освіти в умовах реалізації ідей Нової української школи.

Ключові слова: емоційний інтелект, заклад загальної середньої освіти, управлінська діяльність, педагогіка партнерства, педагоги, учні, батьки, освітнє середовище.

The article examines the issue of developing emotional intelligence among participants of the educational process in general secondary education institutions. The essence of the concept of “emotional intelligence” is revealed, and its main components are outlined. The significance of emotional intelligence for ensuring effective professional activity of teachers, successful socialization of students, and the formation of constructive interaction with parents is highlighted. Special attention is paid to the managerial aspect of developing emotional intelligence, which involves creating an emotionally safe educational environment, implementing the principles of pedagogy of partnership, organizing teachers’ professional development, and supporting their psychological well-being. It is concluded that the development of emotional intelligence is an important factor in improving the quality of the educational process and the effectiveness of a modern educational institution in the context of implementing the ideas of the New Ukrainian School.

Key words: emotional intelligence, general secondary education institution, managerial activity, pedagogy of partnership, teachers, students, parents, educational environment.

Сучасний етап розвитку освіти характеризується посиленням уваги до особистісного розвитку всіх учасників освітнього процесу, створенням безпечного, психологічно комфортного середовища та забезпеченням

ефективної міжособистісної взаємодії у ЗЗСО. В умовах суспільних трансформацій, реформування освітньої галузі, зростання психоемоційного навантаження та соціальної нестабільності особливої актуальності набуває проблема розвитку емоційного інтелекту учасників освітнього процесу. Емоційний інтелект розглядається як здатність людини усвідомлювати власні емоції, розуміти емоційні стани інших, управляти емоційними проявами та будувати конструктивну взаємодію. В освітньому середовищі високий рівень емоційного інтелекту сприяє формуванню позитивного психологічного клімату, розвитку партнерських взаємин між учителями, учнями, батьками та адміністрацією закладу освіти, підвищенню ефективності освітнього процесу.

Особливого значення проблема розвитку емоційного інтелекту набуває в управлінському аспекті, оскільки саме керівник закладу освіти забезпечує організацію емоційно безпечного освітнього середовища, створює умови для професійного розвитку педагогів, підтримує корпоративну культуру та сприяє налагодженню ефективної комунікації між усіма учасниками освітнього процесу. Управлінська діяльність у сучасному ЗЗСО потребує не лише професійних знань і навичок, а й високого рівня емоційної компетентності, здатності до емпатії, саморегуляції та конструктивного вирішення конфліктних ситуацій.

Проблема емоційного інтелекту знайшла відображення у працях українських науковців, зокрема К. Боровенської, Е. Івашкевич, Л. Карамушки, О. Лелюх-Степанчук, О. Лящ, Ю. Приходько, Р. Сімки, А. Четверик-Бурчак, О. Хуртенко. У дослідженнях учених висвітлюються теоретичні засади емоційного інтелекту, особливості його розвитку, роль емоційної компетентності у професійній діяльності педагога, міжособистісній взаємодії та створенні сприятливого психологічного клімату в освітньому середовищі. Водночас, питання управлінських механізмів розвитку емоційного інтелекту учасників освітнього процесу в ЗЗСО потребують подальшого наукового осмислення.

Метою статті є обґрунтування особливостей розвитку емоційного

інтелекту учасників освітнього процесу в ЗЗСО та визначення ефективних управлінських підходів до формування емоційно сприятливого освітнього середовища.

Емоційні процеси займають одне з важливих місць у формуванні особистості, а емоційний розвиток є частиною емоційного інтелекту, емоційної компетентності особистості. Концепція емоційного інтелекту ґрунтується на визнанні важливості емоцій у процесі пізнання, комунікації, прийняття рішень та організації соціальної взаємодії.

У науковій літературі емоційний інтелект визначається як здатність особистості усвідомлювати власні емоції, розуміти емоційні стани інших людей, управляти емоційними проявами для ефективної взаємодії й самореалізації. Емоційний інтелект охоплює такі складники, як емоційна обізнаність, саморегуляція, емпатія, мотивація та соціальні навички [1].

Український дослідник О. Чебикін зазначає, що емоційний інтелект є динамічним інтегральним психологічним утворенням, яке зумовлює успішність міжособистісної взаємодії, адекватну самооцінку, позитивне мислення, а також розвиток лідерських здібностей, що ґрунтуються на усвідомленні значущості емоцій та вмінні ними керувати [5].

На переконання Н. Зобенько, емоційний інтелект має певну структуру, що включає взаємопов'язані компоненти: когнітивний, який забезпечує сприймання, розпізнавання та розуміння власних і чужих емоцій; емоційний, що охоплює емоційні властивості та особливості емоційного реагування людини відповідно до індивідуально-психологічних і соціальних чинників та умов емоціогенної ситуації; конативний, який відображає вміння здійснювати емоційну саморегуляцію та управляти емоційним станом; соціально-комунікативний, що забезпечує використання емоцій у спілкуванні та соціальній взаємодії, а також прояв емпатії до інших людей [2].

З огляду на зазначене, до основних складників емоційного інтелекту можна віднести: усвідомлення людиною власних емоцій; регуляцію емоцій на основі самоусвідомлення; здатність спрямовувати емоції на досягнення цілей

діяльності; емпатію як уміння розуміти емоції інших людей; здатність встановлювати та підтримувати конструктивні міжособистісні взаємини.

Для освітнього середовища ЗЗСО розвиток емоційного інтелекту має важливе значення, оскільки сприяє формуванню позитивного психологічного клімату, зниженню рівня конфліктності, розвитку толерантності, взаємоповаги та реалізації принципів педагогіки партнерства. Високий рівень емоційного інтелекту педагогів забезпечує ефективну професійну комунікацію, здатність до конструктивного розв'язання проблемних ситуацій, надання емоційної підтримки учням та профілактику професійного вигорання. У цьому контексті емоційний інтелект педагога виступає важливим чинником його професійної стійкості та якості педагогічної взаємодії. Як слушно зазначає Г. Савонова, емоції педагога впливають на його самопочуття, мотивацію, креативність, задоволення професійною діяльністю, самостійність, соціальні стосунки з учнями, їхніми батьками, колегами та на освітній процес загалом [3, с. 10].

Не менш важливим є розвиток емоційного інтелекту учнів, оскільки саме в шкільному віці закладаються базові механізми емоційної саморегуляції, усвідомлення власних переживань, формування соціально прийнятних моделей поведінки та здатності до ефективної міжособистісної взаємодії. Розвинений емоційний інтелект у здобувачів освіти забезпечує більш глибоке розуміння власних емоційних станів і емоцій інших людей, сприяє формуванню емпатії, толерантності, відповідальності за власні дії та здатності конструктивно вирішувати конфліктні ситуації. У шкільному середовищі емоційний інтелект є важливим чинником успішної соціалізації та адаптації учнів, оскільки дозволяє ефективніше долати навчальні труднощі, знижувати рівень тривожності та стресу, а також підтримувати позитивну мотивацію до навчальної діяльності. Учні з більш високим рівнем емоційної компетентності зазвичай демонструють кращі результати в командній роботі, легше встановлюють міжособистісні контакти, більш конструктивно реагують на зауваження та здатні до саморефлексії [4].

Крім того, розвиток емоційного інтелекту сприяє формуванню

внутрішньої відповідальності та усвідомленого ставлення до власної поведінки, що є важливим для становлення особистості в умовах сучасного освітнього середовища. Впровадження цілеспрямованих педагогічних стратегій, спрямованих на розвиток емоційної сфери учнів, дозволяє створити умови для гармонійного поєднання інтелектуального, соціального та емоційного розвитку, що є одним із пріоритетів сучасної освіти.

Не менш важливим є розвиток емоційного інтелекту батьків, оскільки сім'я виступає первинним середовищем соціалізації дитини та формування її емоційної сфери. Емоційна компетентність батьків значною мірою визначає характер дитячо-батьківських взаємин, рівень емоційної безпеки дитини, її здатність до саморегуляції, подолання стресових ситуацій та формування адекватної самооцінки. Емоційно зрілі батьки здатні конструктивно взаємодіяти з педагогами, підтримувати дитину, уникати деструктивних форм реагування на шкільні невдачі та сприяти формуванню позитивної мотивації до навчання.

Відтак, розвиток емоційного інтелекту учасників освітнього процесу – педагогів, учнів і батьків – є важливою умовою формування ефективного освітнього середовища в ЗЗСО. Емоційний інтелект виступає вагомим ресурсом підвищення ефективності функціонування сучасного закладу освіти в умовах реалізації ідей Нової української школи, забезпечуючи якість міжособистісної взаємодії, партнерські засади співпраці та гармонійний розвиток особистості.

Особливу роль у формуванні емоційно сприятливого освітнього середовища відіграє адміністрація закладу освіти. У сучасному ЗЗСО управлінська діяльність дедалі більше орієнтується не лише на організацію освітнього процесу та контроль результатів навчання, а й на забезпечення психологічного благополуччя всіх учасників освітнього процесу. У цьому контексті особливого значення набуває розвиток емоційного інтелекту учасників освітнього процесу як важливого чинника ефективної взаємодії, формування позитивного мікроклімату та підвищення якості освітньої діяльності.

Керівник закладу освіти відіграє ключову роль у створенні емоційно

безпечного та психологічно комфортного середовища. Від стилю управління, рівня комунікативної культури, здатності до емпатії, саморегуляції та конструктивного вирішення конфліктів значною мірою залежить ефективність взаємодії між учасниками освітнього процесу. Управлінська діяльність, заснована на принципах партнерства, взаємоповаги, підтримки та емоційної відкритості, сприяє формуванню довірливих взаємин у педагогічному колективі та розвитку корпоративної культури закладу освіти.

У межах зазначеного напрямку управлінська діяльність керівника ЗЗСО має бути спрямована на створення умов для розвитку емоційної культури педагогічного колективу, підтримку психологічного благополуччя учасників освітнього процесу та впровадження сучасних форм професійної взаємодії. Важливим напрямом управлінської діяльності є створення умов для професійного розвитку педагогів у сфері емоційної компетентності. Це передбачає організацію тренінгів, семінарів, практикумів, командних форм роботи, спрямованих на розвиток навичок емоційної саморегуляції, ефективної комунікації, профілактики професійного вигорання та формування стресостійкості. Зокрема, ефективними є такі теми для обговорення: «Розвиток емоційного інтелекту педагога як умова професійної успішності», «Емоційна саморегуляція в умовах професійного стресу», «Конструктивна педагогічна комунікація: запобігання та вирішення конфліктів», «Профілактика професійного вигорання вчителя», «Формування емпатії та навичок активного слухання в освітньому процесі», «Командна взаємодія педагогічного колективу як ресурс розвитку закладу освіти», «Стресостійкість педагога в умовах освітніх змін». Такі заходи сприяють не лише підвищенню фахових компетентностей педагогів, а й формуванню сприятливого психологічного клімату в закладі освіти загалом.

Одним із ефективних управлінських механізмів розвитку емоційного інтелекту є впровадження педагогіки партнерства, яка є однією з ключових ідей Нової української школи та ґрунтується на взаємодії, довірі й рівноправній співпраці між учнями, педагогами, батьками та адміністрацією закладу освіти.

У межах партнерської взаємодії всі учасники освітнього процесу розглядаються як рівноправні суб'єкти, об'єднані спільною метою – забезпеченням якісної освіти та гармонійного розвитку особистості. Педагогічне партнерство забезпечує відкритість комунікації, взаємну підтримку, розвиток емпатії та відповідального ставлення до емоційного стану інших. Важливим результатом упровадження партнерської взаємодії є зниження рівня конфліктності в освітньому середовищі, підвищення ефективності комунікації та формування культури взаємоповаги. Для педагогів це створює умови професійної підтримки та емоційної стабільності, а для учнів – сприятливі умови для розвитку соціально-емоційних навичок, відповідальності та саморегуляції [3].

Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що емоційний інтелект є багатовимірним психологічним утворенням, яке інтегрує когнітивні, емоційні та соціально-комунікативні компоненти й визначає ефективність міжособистісної взаємодії в освітньому середовищі. Емоційний інтелект педагогів забезпечує професійну стійкість, ефективну комунікацію, здатність до емпатії та конструктивного вирішення педагогічних ситуацій, а також є важливим чинником профілактики професійного вигорання. Розвиток емоційного інтелекту учнів сприяє їхній соціалізації, формуванню навичок саморегуляції, відповідальної поведінки, стресостійкості та здатності до ефективної взаємодії з іншими. Водночас, емоційна компетентність батьків забезпечує підтримку дитини в освітньому процесі, зміцнення дитячо-батьківських взаємин і створення умов для її емоційної безпеки. Ключова роль у розвитку емоційного інтелекту учасників освітнього процесу належить керівнику закладу освіти, який через управлінські механізми створює умови для професійного розвитку педагогів, підтримки психологічного благополуччя та впровадження педагогіки партнерства як базового принципу Нової української школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борисенко К. Сутність поняття «емоційний інтелект» у психолого-педагогічній літературі. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.*

Педагогічні науки. 2021. № 1(1). С. 83–90.

2. Зобенько Н. А. Психолого-педагогічні умови розвитку емоційного інтелекту учнів в освітньому процесі сучасної початкової школи. *Імідж сучасного педагога*. 2023. № 2(209). С. 99–107.

3. Розвиток емоційного інтелекту в закладі загальної середньої освіти / авт.-уклад. Г. І. Савонова. Лисичанськ, 2021. 70 с.

4. Котик Т., Кежковська І. Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів як обов'язковий освітній результат Нової української школи. *Освітні обрії*. 2020. № 2. С. 20–26.

5. Чебикін О. Емоційний інтелект, його пізнавально-мисленнєві ознаки та функції. *Наука і освіта*. 2020. № 1. С. 19–28.

УДК 373.3.016:165.19-028.14-056.262

Бордун К.Ю.

здобувачка вищої освіти,
спеціальність А3 Початкова освіта,
другий (магістерський) рівень вищої освіти,
Мукачівський державний університет

Мочан Т.М.

к. пед. н., доцент, доцент кафедри теорії
та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

ДИДАКТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ФОРМУВАННІ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті обґрунтовано дидактичний потенціал інтерактивних методів навчання в контексті реалізації концепції «Нова українська школа». Особливу увагу приділено механізмам формування критичного мислення в молодших школярів як наскрізного уміння та важливого чинника когнітивного розвитку. Спираючись на актуальні психолого-педагогічні дослідження, у статті розкрито сутність інтерактивного методу як змодельованого простору взаємодії, що активізує аналітико-рефлексивну діяльність дитини. Представлено детальний методичний аналіз та приклади практичного застосування технологій розвитку критичного мислення (методи «Прес», «Логічне дерево рішень» та «Шість капелюхів мислення»). Доведено, що інтерактивна взаємодія трансформує позицію учня з об'єкта навчання на суб'єкта пізнання, забезпечуючи розвиток аналітичних навичок і цифрової гігієни.

Ключові слова: інтерактивні методи навчання, критичне мислення, початкова школа, Нова українська школа, медіаграмотність.

The article substantiates the didactic potential of interactive learning methods within the framework of implementing the "New Ukrainian School" (NUS) concept. Particular attention is paid to the mechanisms of developing critical thinking in primary school students as a cross-cutting skill and a crucial factor in cognitive development. Drawing on current psychological and pedagogical research, the paper reveals the essence of the interactive method as a modeled space

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>